

Berggylt er den suverent mest etterspurte rensfisken. Dette eksemplaret har Reidun Bjelland fanget nær havforskningsstasjonen i Austevoll som ledd i et prøvefiske etter leppefisk. Alle foto: Thomas Forde



# Lusejakt for milliarder

Lusejegeren rognkjeks er brått blitt Norges nest viktigste oppdrettsfisk, mens fangsten av de ville lusejegerne, leppefisk, gir kystfiskerne inntekter for flere hundre millioner kroner årlig.

Thomas Førde  
thomas@maritimt.com

Jakten på lakselusa i oppdrettsmerdene føres på mange måter. Det benyttes kjemikalier og ulike mekaniske metoder. Men mer enn halvparten av opp-

drettsanleggene med laks, benytter seg nå kun av den biologiske metoden i lusekampen. Det vil si at fiskearter som spiser lusen av laksen, slippes opp i merdene i betydelig omfang.

Dermed har etterspørselen etter fisk som elsker lakselus økt formidabelt de siste årene. Derfor er lusejegeren rognkjeks brått blitt Norges nest viktigste oppdrettsfisk etter laksen, hvis vi måler etter antall produsert fisk.

– I år er det satt ut mellom sju og åtte millioner lusejegende rognkjeks i laksemerdene, sier Erlend Wåtevik. Han driver konsultentselskapet EWA Consulting, som har hovedfokus på rensfiskindustrien. Wåtevik anslår at

det i 2017 vil bli produsert ca. 30 millioner rognkjeks i oppdrettsanlegg langs kysten. Dette er mer enn en fordobling av produksjonen sammenlignet med 2015.

**ROGNKJEKS FOR 750 MILLIONER** Dersom vi forutsetter at hver rognkjeks betales med 25 kroner, vil verdien av rognkjeksproduksjonen beløpe seg til ca. 750 millioner kroner.

Totalt er det kommet 33 anlegg i produksjon med rognkjeks. Ni nye anlegg kom i gang i 2016 og flere blir satt i drift i løpet av inneværende år.

## LANGSET MARITIME AS

- Leverandør av maritim kompetanse

### Godkjent Kontrollforetak

· Kontroll/Sertifisering av mindre fiskefartøy og lastefartøy



### Sikkerhetsstyringssystem

· Webbasert KS-system

### Brukervennlig vedlikeholdssystem

### Maritime Kurs

Kurs i henhold til STCW (navigator) / radio



### Service/ Vedlikehold

Innen mekanisk, hydraulikk, dekkmaskiner

### Management

Drift av fartøy

LANGSET



Møt oss  
på Aqua Nor  
stand A2-660!



Prøvefisket etter leppefisk gjøres med både ruser og teiner. Fra venstre Anne Berit Skiftesvik, Steven Shema og Reidun Bjelland, alle tilknyttet havforskningsstasjonen i Austevoll.

Det er ei ung næring som i starten har kjempet med betydelige sykdomsproblemer. – Men disse utfordringene ser nå ut til å finne sine løsninger, sier Wåtevik, som viser til at i en markedsituasjon der etterspørselen har vært langt høyere enn tilbudet, har fokus vært sterkere på kvantitet enn på kvalitet.

– Dette er nå i ferd med å endres sier Wåtevik, men legger til at fortsatt er produksjonen av rognkjeks lavere enn etterspørselen.

**ROGNKJEKS SOM OPPDRETSFISK** Rognkjeks er den arten blant lusejegerne som produseres i stort volum i oppdrettsanlegg og som man har lyktes best med å få til. Rognkjeks trives best i lav sjøtemperatur, men blir satt ut i merdene i sjøen gjennom store deler av året.

Jarle Tveiten, som er innehaver av Jarle Tveiten Transport, lastebilfirmaet som har spesialisert seg på transport av levende fisk, forteller at produksjon og salg av rognkjeks gir transportoppdrag nesten gjennom hele året.

Rognkjeks blir satt ut blant laksen og starter lusejakten når den veier mellom 30 og 50 gram. Mellom 10 og 15 prosent av samlet antall fisk i lakse-

merden bør være rognkjeks, dersom lusejakten skal bli effektiv. Lusejegerne oppholder seg blant laksen inntil disse blir hentet opp og slaktet. Da følger rognkjeks med og må også bote med livet.

Rognkjeksens skjebne er foreløpig å bli malt opp til minkfor eller bli destruert som avfall. Men ifølge Erling Wåtevik arbeides det nå med å finne et bedre marked for utrangerte lusejeger.

**LEPPEFISKEN KOMMER** En annen lusejeger, som er sterkt etterspurt er leppefisk, som berggyllt, bergnebb og grønngyllt. Oppdrett av berggyllt skjer foreløpig i lite omfang. I 2016 ble det produsert om lag 1 million berggyllt i oppdrettsanlegg. – Produksjonen forventes å bli fordoblet i 2017, sier Erlend Wåtevik. Han legger til at oppdrettsgiganten Marine Harvest har kommet lengst på dette området og har bygget opp både gyteanlegg og oppdrettsanlegg for berggyllt på Stord.

Denne leppefisken regnes som en mer effektiv lusespiser enn rognkjeks, men berggyllt krever høyere sjøtemperatur for å være aktiv. Dermed utfyller rognkjeks og leppefisk hverandre i lusekampen.



Prøvefisket etter leppefisk gjennomføres om våren og på forsommeren blant annet for å finne ut når leppefisken er ferdig med gyting. Da kan kommersiell fangst ta til. Fra venstre Anne Berit Skiftesvik, Steven Shema og Reidun Bjelland fra havforskningsstasjonen i Austevoll.



Leppefisken grønngyllt, brukes også som lusejeger. Fisken har et lite grønt merke som viser at den har blitt fanget tidligere og registrert.



Under prøvefisket etter leppefisk ved Austevoll blir all fangst nøye målt, gransket og registrert. Her er Reidun Bjelland fra havforskningsstasjonen i sving med måling.

**NYTT FISKERI ETTER LEPPEFISK** De største volumene av leppefisk lever i vill tilstand langs kysten, nærmest i fjæresteinene. I de siste årene er dette blitt et viktig kystfiskeri. I fjor ble det fisket 20 millioner leppefisk til bruk i oppdrettsindustrien. Den samlede førstehåndsverdien for disse fangstene var nær 250 millioner kroner. Dette er omtrent like stor førstehåndsverdi som for hele det samlede krabbefisket i Norge eller verdien av hele fisket etter lodde.

Mange kystfiskere skaffer seg verdifulle inntekter om sommeren i fisket etter leppefisk, som skjer med ruser og teiner. På Sorlandet har for eksempel flere ålefiskere kastet seg på leppefiskeriet.

**KVOTER** I 2016 ble fangsten av leppefisk regulert av myndighetene gjennom en total fangstkvote for alle fiskerne. Dette førte til en sterk konkurranse mellom fiskerne om å ta størst mulig og raskest mulig sin del av totalkvoten.

I år er det antydning at det kan bli en annen type kvoteregulering med overgang til kvote per båt. Dermed kan sesongen tøyes mer utover høsten.

Leppefiskeriet begynner vanligvis i midten av juli, men varierer litt fra landsdel til landsdel. Klarsignalet for fangst går ikke før etter at leppefisken er ferdig med å gyte.

**PRØVEFISKE ETTER LEPPEFISK** Ved havforskningsstasjonen i Austevoll har Reidun Bjelland og Anne Berit Skiftesvik blant annet ansvaret for gjennomføring av prøvefiske etter leppefisk om våren og forsommeren. All leppefisk som slik blir fanget i ruser og teiner, blir målt, artsbestemt og registrert. I tillegg blir alle hunfisker grundig sjekket for hvor langt de er unna gyting. På bakgrunn av dette prøvefisket gir Havforskningsinstituttet sine anbefalinger til Fiskeridirektoratet, som deretter setter dato for fangststart og hvordan fisket skal reguleres.

Det kreves relativt færre leppefisk enn rognkjeks i laksemerdene for å oppnå samme reduksjon av lakselus.

**RENSEFISK KREVER FORING OG STELL** Men bruken av lusejegerne krever kløktig stell og foring. – De første årene med bruken av rensefisk i et visst omfang ble lusejegerne ofte overlatt til seg selv, sier Reidun Bjelland ved havforskningsstasjonen i Austevoll. Hun sier videre at i de oppdrettsanleggene som har egen person i staben til å passe på og følge opp rensefisken,

blir resultatene av lusejakten best.

Hun peker på viktige faktorer som må være på plass for å oppnå god effekt av rensefisk i laksemerden: Alle rensefisker trenger eget skjul i merden. Det finnes i dag flere produsenter i markedet som lager rensefisk-skjul. Dernest må skjul og merd ellers bli regelmessig rengjort. Når rensefiskene kommer til et nytt sted bør de settes ut i egen mottaksmerd for akklimatisering og tilvenning før de slippes løs i laksemerden og starter lusejakten.

Bjelland peker også på at rensefisken må få eget for. – Paradoksalt nok er det så vidt lite lus på laksen med dagens strenge krav til lakselus ikke utgjør nok føde alene for rensefiskene, sier Bjelland.

**ROBUST BESTAND** Fangst av leppefisk foregår så nær land og ofte like ved hytteområder med mange fritidsbåter, slik at publikum gjerne stiller spørsmål ved denne virksomheten.

Under en konferanse om rensefisk på Stord nylig innledet Bjellands kollega ved Havforskningsstasjonen i Austevoll, Anne Berit Skiftesvik, om det pågående forsknings- og registreringsarbeidet som pågår rundt utviklingen i bestandene av leppefisk.



Grasgyllt blir også solgt som lusejeger.

**FAKTA OM LEPPEFISK:**

I norske farvann er det seks arter av leppefisk. Bergnebb og grønngyllt er de mest tallrike. Berggyllt, grasgyllt og rødnebb/blåstål er mindre tallrike. Forholdet mellom disse artene varierer en hel del langs kysten. Berggyllt er mest ettertraktet som rensefisk, men grønngyllt og bergnebb blir også brukt.